

HOOFSTUK 5.

DIE ALGEMENE SOSIALE STATUS VAN DIE BLANKE ONDERWYSER IN SUID-AFRIKA MET BESONDERE VERWYSING NA DIE VERANDERDE OPVATTING OMTRENT DIE ONDERWYSER

I. Inleiding

In die vorige hoofstuk is 'n omlýning gegee van die veranderde en veranderende status en rol van die onderwyser binne die skool as 'n sosiale sisteem.

In hierdie hoofstuk word die faset van die status van die blanke onderwyser in Suid-Afrika toegelig aan die hand van enkele faktore wat dit medebepaal, terwyl ten slotte gewys sal word op faktore wat 'n bydraende rol gespeel het en nog steeds speel t.o.v. die veranderde opvatting omtrent die onderwyser.

Aangesien hierdie faset van die status van die onderwyser die meer populêre inhoud wat daar=

aan geheg word, verteenwoordig, m.a.w. die betekenis wat mense in die algemeen aan die begrip status heg, is die weg wat in hierdie verband gevolg word, o.m. die gebruik van openbare menings, ten einde die draagwydte van die probleem bloot te lê. Die doel is ook om die impak van die onderwys in die algemeen en die posisie van die onderwyser in die besonder, t.o.v. welhaas elke lid van die Suid-Afrikaanse samelewing, te illustreer.

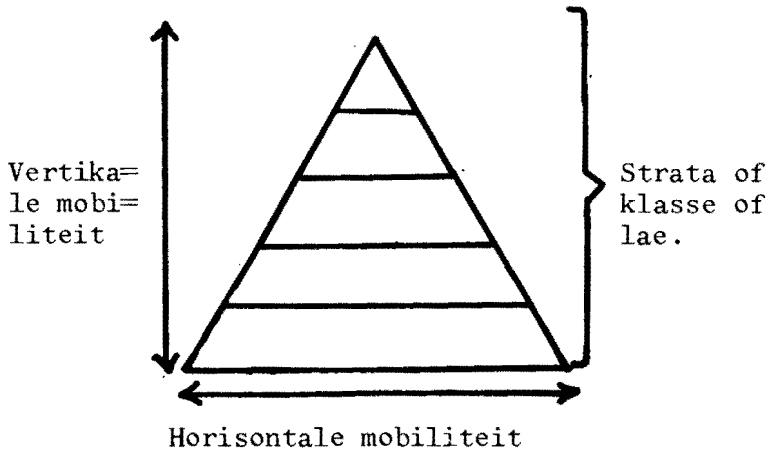
II. Omskrywing van die begrip sosiale status

Sosiale ongelykheid is 'n universele verskynsel. Elke persoon beklee in die samelewing 'n sosiale posisie, d.w.s. 'n hoë of lae rang of rangstand. Van Dijk¹⁾ verwys na iemand se posisie op die sosiale leer, as so 'n persoon se status.

1) Van Dijk, op. cit., p.134.

Figuur 3.

Die posisie van 'n persoon op die sosiale leer¹⁾

1) Illustrasie opgestel n.a.v. Van Dijk, op. cit., p.134.

Hierdie sosiale leer kan, soos fig. 3 hierbo aandui, aan die hand van 'n driehoek met een hoek na bo en verdeel deur parallelle horisontale lyne, voorgestel word. Die lyne stel die sosiale lae of strata of klasse in die samelewing voor. 'n Sosiale klas verwys dan na 'n breë groepering van mense met min of meer dieselfde algemene sosiale status.¹⁾

1) Roode, op. cit., p.154.

Wanneer 'n status geëvalueer word, lei dit tot die toekenning van 'n mindere of meerdere mate van prestige aan daardie status.¹⁾

In die Westerse samelewing bestaan 'n ope klassestelsel wat beteken dat 'n persone sy sosiale status kan verander, d.w.s. verhoog of verlaag. Hierdie verhoging of verlaging van 'n persoon of groep se sosiale status op die sosiale leer, staan bekend as vertikale mobiliteit, terwyl die beweging van een posisie na 'n ander binne dieselfde stratum, as horisontale mobiliteit bekend staan. 'n Persoon se algemene sosiale status word dus eintlik deur hom verworf, terwyl sekere toegeskrewe eienskappe ook 'n rol kan speel. Die stratifikasiesisteam van 'n samelewing vertoon derhalwe 'n dinamiese aard.²⁾

Lieberman³⁾ definieer die status van 'n persoon as "his place in the prestige system of his society."

1) Roode, op. cit., p. 154.

2) Ibid., p.155.

3) Lieberman. Education as a profession, p. 452.

Van Dijk¹⁾ meen dat n persoon se posisie in die samelewing in algemene sin omskryf kan word as die resultaat van die waardering wat hom in die samelewing vanweë sy medemens toeval, of anders gestel, sy status of posisie in die samelewing is die resultate van die posisies wat hy in elk van die samelewingskringe waarin hy verkeer, inneem.

III. Soorte of tipes statusse

Daar is reeds op gewys dat die begrip status as sinoniem met aansien, stand, rang en posisie gebruik word. Die status van n persoon het dus meer as een aspek, soos uit die volgende blyk:²⁾

Daar is eerstens sy professionele status wat afhang van die status van sy profesie as geheel;

verder sy akademiese status, wat bepaal word deur sy opleiding en gespesialiseerdheid;

1) Van Dijk, op. cit., p.185-186.

2) Bingle. Die status van die onderwyser, p. 543-549.

derdens sy sosiale status wat afhang van die kringe waarin hy beweeg;

vervolgens sy persoonlike status wat bepaal word deur sy lewenstandaarde, waardebegrip en die beleving daarvan;

vyfdens sy ekonomiese status volgens sy inkomste; en

laastens sy burgerlike status volgens sy regte in hierdie verband.

In die Westerse samelewing vorm 'n persoon se beroepstatus egter die belangrikste enkele relatief voltydse en noodsaaklike status en daarmee ook 'n belangrike klaskriterium.¹⁾ Die individu se beroepstatus is dus die tiperende aspek van sy status. Daarom vereenselwig ons die individu sodanig met sy professie, dat hy selfs titels dienooreenkomstig dra, soos dokter, professor, leraar, advokaat en onderwyser.²⁾

1) Van Dijk, op. cit., p.185-186; Roode, op. cit., p.158.

2) Bingle. Die status van die onderwyser, p.543-549.

IV. Determinante van die status volgens verskillende skrywers

Hier kan 'n lang lys saamgestel word. Die ses tipes statusse wat hierbo genoem is, is bv. elkeen in 'n sekere sin 'n determinant van 'n persoon se algemene sosiale status. Vervolgens word enkele belangrike sienings in hierdie verband kortliks uiteengesit:

A. Bierstedt¹⁾ noem o.a. die volgende kriteria waaraan die status van 'n persoon gemeet word: rykdom, afkoms, woonplek, woonduur op die bepaalde plek, opleiding en godsdienst. Dit is opmerklik dat wat godsdienstige status betref, daaraan vandag nog in bv. Indië en sekere nieuwesterse lande besonder baie prestige toegeken word, dog in meer gesekulariseerde samelewings is godsdienstige rolle selde so oorheersend belangrik.²⁾ Wat die onderwyser spesifiek in Suid-Afrika betref, speel sy godsdienstige status

1) Bierstedt, op. cit., p.420-425.

2) Cilliers & Joubert, op. cit., p.272.

'n besonder belangrike rol, veral n.a.v. die nuutste onderwyswetgewing wat bepaal dat die onderwys o.a. 'n Christelike karakter moet hê, soos in die vorige hoofstuk uiteengesit is.

B. Roode¹⁾ onderskei tussen primêre en sekondêre kriteria:

1. Primêre kriteria

Hieronder word genoem:

- a. besoldiging;
- b. agting vir die rolspel;
- c. kennis;
- d. verantwoordelikheid.

2. Sekondêre kriteria:

- a. rykdom;
- b. afkoms en familieverband;
- c. statusse wat verband hou met gemeenskapsaktiwiteite, bv. statusse in beheerrade, organisasies ens.

1) Roode, op. cit., p.158-159.

C. Volgens 'n ondersoek wat deur die Nasionale Adviserende Onderwysraad¹⁾ uitgevoer is, is bevind dat die status van 'n persoon bepaal word deur die agting wat hy van sy medemens afdwing deur:

1. karakter en persoonlikheid;
2. diens aan die maatskappy;
3. sy onderwyspeil;
4. sy beroepsukses;
5. sy hoë inkomste en welvaart.

D. Bingle²⁾ meen tereg dat wat die bogenoemde kriteria betref, daarmee nie alles gesê is omtrent die status van 'n persoon nie. Iets ontbreek en hierdie iets is moeilik formuleerbaar. Daar is benewens die genoemde aspekte en kriteria iets in die werk van 'n persoon wat hoogagting afdwing. Die verhewe beoefenaar put sy krag uit 'n dieper bron om sonder enige bydoelings sy werk te doen in diensbaarheid aan

-
- 1) Gekonsolideerde verslag van die Nasionale Adviserende Onderwysraad oor die onderwyser, 1968, p.8.
 - 2) Bingle. Die status van die onderwyser, p. 543-549.

God, waardeur hy besig is om uitvoering te gee aan die Bybelse opdrag, nl. om te werk, want God werk altyd; deur God se algemene genade is selfs die ongelowige hierin betrek. Volgens Bingle staan ons hiermee by die primêre bepaler van die status van die individu. Loop dit hier mis, ontvang die status so 'n knou dat alle ander medebepalers dit nooit sal beredder nie, al word daaraan nog soveel aandag bestee. Hier is arbeid wat nie om loon vra nie, nie na erkenning soek nie, nie na status smag nie, maar wat verrig word soos 'n lewe wat gelei word, trou aan die roeping. Dit is dankbaarheidsdiens, bewuste roepingsvervulling.

Die individu maak dus die professie en eers daarna kom die sekondêre sake in die spel vir die bepaling van die status.

Hierdie prinsipiële evaluering van die status van die onderwyser dien uiteraard as basis en vertrekpunt en al die ander faktore en determinante wat reeds genoem is, sowel as die wat nog onder bespreking sal kom, is hierop gebaseer.

E. Enkele besondere aspekte en determinante van status toegepas op die status van die blanke onderwyser in Suid-Afrika

Blykens die voorafgaande uiteensetting van die begrip status, moet daar onderskei word tussen die status van die individuele onderwyser en die status van die onderwysberoep in die algemeen, alhoewel daar nie van skeiding sprake kan wees nie. Individuele onderwysers kan bv. op grond van effektiewe rolvervulling of beroepsukses, asook voortreflike persoonlikheidseienskappe en karaktertrekke, 'n hoë agting geniet, ondanks die relatief lae status van die onderwysprofessie. Die teendeel is egter ook waar: onderwysers wat openlik afkeurig van die onderwys staan en wat die beroep met neerhalende benaminge bestempel, wat alle voornemende onderwysers afraai en wat vir die geringste salarisverhoging 'n ander koers inslaan, saboteer nie slegs hulle eie aansien nie, dog berokken onberekenbare skade aan die status van die hele onderwysber^{oe}oep.¹⁾ Indien

1) Bingle. Die status van die onderwyser, p.545.

die status van die hele professie cers in 'n swak lig gestel is, voer die voortreflike onderwyser wat niks anders as onderwyser wil wees nie, 'n verbete en vergeefse stryd ter wille van sy eie status en aansien, aangesien hy as individu geïdentifiseer word met sy professie.

Vervolgens sal die professionele aspek t.o.v. die individuele onderwyser afsonderlik van die professionele aspek van die onderwyser beroep in die algemeen, ontleed word.

1. Die individuele onderwyser en sy professionele status

Die professie beskerm uiteraard ook die individuele lede se aansien. Indien die professie hoë aansien geniet, word die lede daarvan in die algemeen eweneens met die hoë aansien van hulle professie geïdentifiseer - ook diegene wat selfs nie op persoonlike wyse agting wek nie. Al die lede deel dus in die hoë of lae aansien van die professie waaraan hulle behoort. Vervolgens word die blik gewerp op enkele faktore wat die individuele status van die onderwyser binne sy beroep bepaal, d.w.s.

daardie faktore wat daarvoor verantwoordelik is dat alle onderwysers nie oor gelyke status beskik nie, al beoefen hulle dieselfde beroep.

a. Die houding, gesindheid, karakter en individuele voortreflikhede van die onderwyser, beïnvloed sy status binne die beroep, soos hierbo uiteengesit. As beeldhouer van 'n nasie, is dit die kwaliteit van 'n onderwyser se innerlike wat uiteindelik ook sy status bepaal.¹⁾ Daar is dus onderwysers met hoë aansien en onderwysers met lae aansien binne die onderwysberoep.

b. Die posisie van die onderwyser in die hiërargie in sy eie professie, beïnvloed uiteraard sy status. Alhoewel 'n gewone assistent-onderwyser, wat die laagste sport van die leer binne sy professie beklee, hoër geag word as bv. 'n messelaar, geniet hy nogtans nie dieselfde agting as bv. die vise-hoof of hoof nie.²⁾

-
- 1) Van Loggerenberg Hoër eise deur 'n waardige professie. Die Skoolblad/The Teacher. O.V.S. Onderwysersvereniging, 5:3, deel 58, 1970.
- 2) Hall e.a. The social position of teachers. (In Lauwerys (red.). Teachers and teaching. Essays in comparative education, p.13-15.)

c. Die sosiale klas van die leerlinge in 'n betrokke skool, dra eweneens daartoe by dat die onderwyser in die personeel van sodanige elite-skool, algemene hoër aansien geniet as sy kollega wat bv. aan 'n skool verbonde is wat merendeels bestaan uit kinders uit die minder vooraanstaande of minder gegoede klas afkomstig. Onderwysers wat vir leerlinge wie se ouers tot die vooraanstaande klas behoort, skoolhou, word geïdentifiseer met so 'n voor= aanstaande klas.¹⁾

d. Die sosiale afkoms van die onderwyser self speel eweneens 'n rol. Die status van 'n indi= vidu berus nie slegs op sy persoonlike kwali= teite en die funksies wat hy vervul nie, dog ook op geboorte en sosiale agtergrond, m.a.w. sy toegeskrewe status.²⁾

-
- 1) Van Loggerenberg Hoër eise deur 'n waardige professie. Die Skoolblad/The Teacher. O.V.S. Onderwysersvereniging, 5:3, deel 58, 1970.
- 2) Hall e.a. The social position of teachers. (In Lauwerys (red.). Teachers and teaching. Essays in comparative education, p.13-15).

e. Die ouderdom van die leerlinge wat onder=rig word, is 'n verdere bepalende faktor tot die status van die onderwyser. Dit word bv. algemeen aanvaar dat hoër kwalifikasies nodig is namate groter kinders onderrig word. Dit is een rede vir die hoër status van universi=teitsdosente.¹⁾

f. 'n Volgende faktor t.o.v. die status van die individuele onderwyser is die vak(ke) wat deur die onderwyser onderrig word. In Suid-Afrika word bv. algemeen onderskei tussen sg. moeilike of "skaars" vakke en die maklike vak=ke. Sommige vakke is ook van 'n meer akade=miese aard as andere en is tewens 'n vereiste vir universiteitstoelating. Hierdie vakke, sowel as die onderwysers wat dit onderrig en die leerlinge wat dit neem, geniet hoër aan=sien.²⁾ In Suid-Afrika is dit veral die amp=telike tale en dan hoofsaaklik Engels, asook Latyn, wiskunde, biologie en natuurwetenskap.

1) Hall e.a., op. cit., p. 13-15.

2) Ibid.

g. Die kwalifikasies van die individuele onderwyser, asook die duur van en koste verbonde aan die verkryging van die kwalifikasies, bepaal sy status.¹⁾ Al is daar 'n minimum opleidingstermyn en 'n minimum onderwyskwalifikasie, verbied niks die onderwyser om sy persoonlike status te verhoog deur die verbetering van sy kwalifikasies nie. Wat die posisie in Suid-Afrika betref, sou dit bydra tot die verheffing van die status van die onderwyser indien daar meer erkenning verleen sou word aan hoër kwalifikasies, soos bv. in die geval van die geneesheer.

h. Alhoewel daar ten aanvang van hierdie afdeling reeds verwys is na die gesindheid van die individuele onderwyser, word dit weer eens hier genoem onder die benaming professionele optrede. In 'n redaksionele artikel in die Onderwysblad²⁾ word o.a. gemeld dat 'n mens

1) Hall e.a., op. cit., p.13-15.

2) Anon. Professionele optrede. Onderwysblad, 814:202, deel LXXIV, 1967.

nie anders kan as om met afkeur kennis te neem daarvan dat daar steeds onderwysers is wat hulle bedien van metodes wat nie as professioneel beskou kan word nie. In hierdie artikel word spesifiek twee voorbeelde genoem, t.w. eerstens gevalle waar onderwysers by openbare byeenkomste hulle lot teenoor die algemene publiek bekla en tweedens gevalle waar onderwysers hulle lot in die openbare dagpers bekla. Volgens die artikel maak onderwysers wat langs hierdie weë te werk gaan, hulle skuldig aan gedrag wat hulle profesie tot oneer strek en geen positiewe resultate kan oplewer nie, terwyl daar ten slotte tereg 'n beroep op onderwysers gedoen word om hulle te dissiplineer tot streng professioneel-eerbare optrede d.m.v. die korrekte kanale. Skrywer vereenselwig hom heelhartiglik met hierdie sienswyse, dog dan moet die kanale effektief funksioneer en konkrete resultate oplewer. Oor hierdie aspek van die status, wat die outonomie van die onderwyser en sy beroep raak, word in die volgende afdeling gehandel.

2. Die status van die onderwysprofessie in die algemeen en enkele faktore wat dit bepaal

Soos in die vorige afdeling aangetoon, bepaal die status van die professie, ook die status van die individuele onderwyser en andersom. Dit spruit dus hieruit voort dat waar in hierdie navorsing gepoog word om die status van die onderwyser te bepaal, die status of aansien van die onderwysprofessie in sy geheel eweneens blootgelê moet word en gewys moet word op sekere faktore wat ten opsigte daarvan werksaam is.

a. Salaris

In die Onderwysblad¹⁾ skryf Oom Jan dat status of aansien in die maatskappy 'n begeerlike saak is wat aan sy besitter 'n groot mate van sekerheid bied in sy omgang met mense en dan meld hy tereg dat die onderwysers self daaroor twyfel of hulle hierdie begeerlike iets

1) Oom Jan, op. cit., p.259.

besit. Hy gaan voort: "Status hang saam met heelwat faktore: die belangrikheid van jou beroep, leierskap, vordering in jou beroep, karakter, integriteit, toewyding aan jou taak, openbare optrede. Ek het die kwessie van salaris opsetlik nie genoem nie - hoewel dit dikwels hoog gegradeer word - omdat ek nie so seker is of dit waardig is om in een asem met bogenoemde faktore genoem te word nie."

Hy vervolg dan dat die faktore wat wel genoem is, binne die bereik van elke onderwyser is. Hiermee word volmondig saamgestem, met die opmerking dat hiermee erken word dat dit juis die salarisaspek is wat nie binne die bereik van elke onderwyser is nie. Dit help nie om langer illusies te hê oor die saak van die belangrikheid van vergoeding in die bepaling van status nie. Die vraag kan seker gestel word nl. is die teorie nie uitgedien nie dat hoë salarisse verkeerde mense na die onderwys sal lok en dat relatief lae salarisse juis 'n keurende uitwerking het, aangesien dan juis diegene onderwysers word wat dit nie as 'n blote beroep sien nie en wat onderwysers word uit liefde, oortuiging en ter wille van die roeping van die opvoeding.

In die Westerse geïndustrialiseerde samelewing is dit, soos reeds gemeld, so dat die beroepsrol van die man die belangrikste enkele funksioneel noodsaaklike en relatief voltydse rol en daarmee 'n baie belangrike stratifikasiekriterium is.¹⁾ Gegee dan dat die beroepsrol van die man waarskynlik die belangrikste primêre basis vir maatskaplike status (in Westerse samelewings) is, ontstaan die vraag watter beroepe of beroepstipes met 'n hoë en watter met 'n lae stratifikasieposisie geassosieer word, m.a.w. is daar sekere aspekte of kenmerke van beroepsrolle wat, wanneer hulle maksimaal voorkom, 'n basis is vir hoë maatskaplike status? Een van hierdie aspekte blyk ongetwyfeld vergoeding of salaris te wees.²⁾

Salaris as kriterium vir die bepaling van die status van die onderwyser, word bv. deur Hall e.a.³⁾ beskou as "perhaps the most significant of all the factors involved, since remuneration reflects the social valuation

1) Cilliers & Joubert, op. cit., p.271.

2) Roode, op. cit., p.158.

3) Hall e.a., op. cit., p.12.

accorded to the teaching profession, and at the same time affects it."

Dat die betekenis van bostaande uitgangspunt in Suid-Afrika vir die huidige altans, groot gewig dra, blyk uit die wye publisiteit wat in die jongste tyd gegee is aan die salarisse en salarisstruktuur van onderwysers, as 'n oorsaak vir die lae status van die onderwysersberoep, die feit dat dit nie die geskikste kandidate lok nie, asook vir die nypende tekort aan onderwysers.

Veral dra die salarisaspek as deel van die diensvoorwaardes van onderwysers groot gewig omdat ook wetenskaplikes en vooraanstaande geleerde opvoedkundiges en leiers op verskeie terreine van ons volkshuishouding, hulle kommer uitspreek oor die salarisse van onderwysers wat ongunstig vergelyk met ander beroepe en direk aanleiding gee tot die heersende onderwyserstekort, wat nie anders kan as hom op die gehalte van die onderwys te wreek nie, tot groot skade van ons volk en nasie.¹⁾

1) Van Wyk, op. cit., p. 14.

Bingle¹⁾ meld tereg dat die diensvoorwaarde van die onderwysers voorsiening moet maak vir goeie salarisskale, pensioen, verlof en dat die onderwyser wat dit verkies om 'n byverdienste te hê nie daarom in 'n slegte lig gestel moet word nie, mits so 'n byverdienste hom nie in die uitvoering van sy pligte strem nie.

Indien die veeleisendheid van die taak van die hedendaagse onderwyser in 'n veranderende wêreld egter hiermee in berekening gebring word, behoort dit hoegenaamd nie nodig te wees vir die onderwyser om 'n byverdienste te hê nie en behoort die goeie en waardige onderwyser wat reg aan die norme van sy rolle laat geskied, bowendien nie tyd en energie te hê vir die besteding aan 'n byverdienste nie. Indien ons die onderwys as 'n roeping sien, behoort ons volk vir die onderwyser te sorg en na sy belange om te sien en indien dit vir onderwysers noodsaaklik is om byverdiens te hê ten einde 'n menswaardige bestaan te voer

1) Bingle. Die status van die onderwyser, p.547.

wat sy roeping waardig is, is dit sekerlik 'n skrilte klag teen ons samelewing.

In hierdie opsig vra Van Schalkwyk¹⁾ heeltemal tereg: "Hinder dit nie ook die ouers as die onderwysers wat in die oggende hulle kinders onderrig, in die middag en saans in drankwinkels, winkels en padkafees moet werk om darem ook bokant die 'broodlyn' te leef nie?", terwyl hy dit as 'n aanklag beskou dat onderwysers se salarisse "redelik" vergelyk met die van junior klerke in die nywerheid.

Bostaande beskouing word gedeel deur N.E.P.²⁾ wanneer daarop gewys word dat na drie of vier jaar se kollege-opleiding, onderwyseresse net soveel as 'n beginner-tikster verdien en dat Suid-Afrika ongeveer 3% van sy nasionale inkomste aan die onderwys bestee teenoor Brittanje se 9%. N.E.P. sluit af met die op=

-
- 1) Van Schalkwyk. Lastige vrae oor ons onderwys. Die Vaderland, XXXV(10441): 10 kol. 4, 18 Aug. 1970.
- 2) N.E.P. Onderwysers oor die hoof gesien. Die Transvaler, 33(258) : 2 kol. 5, 3 Aug. 1970.

merking dat tekorte in ander sektore nog aan= gevul kan word met nie-blanke arbeid, dog se= kerlik nie die blanke onderwys nie.

'n Verslaggewer¹⁾ berig n.a.v. 'n onder= houd met die hoofsekretaris van die Transvaalse Onderwysersvereniging, asook met verskeie skool= hoofde, dat ontoereikende salarisse die ver= naamste rede vir die tekort aan onderwysers in Transvaal is en dat na aanleiding daarvan, daar na raming in 1970 'n tekort van 1500 on= derwysers in Transvaal was, terwyl dit vir 1974 op sowat 1 800 geskat word. Dieselfde verslaggewer meld dat 'n skoolhoof sou gesê het dat wanbegrip vir die posisie van onderwysers die indruk wek dat hulle bloedsuiers is, ter= wyl hulle in werklikheid bedelaars is. Die gevolg is dat selfs bekwame en goed gekwa= lifiseerde onderwysers genoodsaak is om die diens te verlaat in ruil vir beter betalende beroepe.

1) Anon. Onderwystekort: Geld is oorsaak. Die Transvaler, 33 (284) : 5 kol. 6-7, 1 September 1970.

Nel¹⁾ skryf eweneens die tekort aan onderwysers toe aan ontoereikende salarisse en waarsku dat indien ons owerhede langer hul oë en beurse vir hierdie ooglopende feit geslote hou, sal die goeie onderwyser verdwyn en hy sê verder:

"Die goeie onderwyser, hierdie regskaap, beskeie, nederige stille werker op alle godsdienstige, opvoedkundige, party-, kulturele, ja, alle denkbare terreine. Hierdie sluitsteen, hoeksteen, sleutelfiguur in ons volksbestaan, is 'n juweel, 'n kosbare edelsteen. Geld om dit te koop, kan en mag nooit ontsien word nie."

In 1970 word in "Die Vaderland"²⁾ berig dat n.a.v. 'n onderhoud met prof. G.J. du Toit, rektor van die Pretoriase Onderwyskollege, voorsitter van die Federale Raad van Onderwysersverenigings in Suid-Afrika, lg. sou gesê

-
- 1) Nel. Dodelike gevaar knaag aan die volk. Die Transvaler, 33 (284): 5 kol. 6-7, 1 September 1970.
 - 2) Anon. Meer geld vir leerkragte, of... Die Vaderland, XXXV (10490) :15 kol. 1-5, 8 Okt. 1970.

het dat die geld wat die onderwysers in daar=
die stadium verdien het, heeltemal onvoldoende
vir hulle was om weerstand te bied teen aanbie=
dinge van buite en verder is sy salaris so klein
dat die onderwyser nie sy aansien en status as
opvoeder kan handhaaf nie.

Ook in 1970 erken Hannes in die "Western
Transvaal Record"¹⁾ o.a. dat die salarisse van
onderwyseresse voldoende is, dog dat die onderwyser,
wat meesal die broodwinner is, moet swoeg om kop
bo water te hou en dat hy nie kw^alik geneem kan word
indien hy hom aan die maalkolk van die onderwys ont=
worstel en uitswem na ander waters waar hy vryer
kan asemhaal nie.

Skoolmeester²⁾ neem eweneens 'n ferme stand=
punt in t.o.v. die salaris van die onderwyser:
"Om sy onderwyskorps af te skeep en gering te
skat, is een van die domste dinge, miskien die
allerdomste, wat 'n gemeenskap kan doen..." Hy
stel vervolgens aan die ouers die vraag uit
watter groep hulle die rekrute sal wil haal

-
- 1) Hannes. Langs die spruitjie. Die onderwys
in ontreddeing. Western Transvaal Record,
p. 12 kol. 1-5, 4 Sept. 1970.
 - 2) Skoolmeester. Die goeie onderwyser. Die
Huisgenoot, 2612:52, 1972.

om hulle kinders op te voed indien standerd tien-leerlinge op grond van goeie verstands= vermoë en aanvaarbare karakter- en persoonlik= heidseienskappe in 'n A-, B- en C-groep inge= deel sou word. Vanselfsprekend sou dit die A-groep wees. "Maar dan, liewe ouers, moet u ook bereid wees om vir A-gehalte te betaal, of u sal dit net nie kry nie, nie in die wê= reld van vandag nie."

Selfs nadat salarisverhogings en -aanpas= sings vir onderwysers teen die einde van 1970 aangekondig is, verklaar die voorsitter van die Federale Raad van Onderwysersverenigings in Suid-Afrika¹⁾ dat die salarisaanpassings wat onderwysers met ingang van 1971 sou kry, nie ingrypende en voldoende verhogings teweeg= gebring het nie en die toenemende bedankings van onderwysers steeds sou voortduur. In hier= die verband meld die voorsitter van die Fe= derale Raad in verskeie verklarings:²⁾ "Die

1) Anon. Geringe verhogings sal nie vir on= derwys help. Die Vaderland, XXXV(10485): 3 kol. 1-4, 26 Okt. 1970.

2) Anon. Salarisnuus kom vir onderwysers. Die Transvaler, 33(294): 1 kol. 2-3, 12 Sept. 1970; Anon. Salarisnuus. T.O.-nuusbrief, 27:1, Sept. 1970.

T.O. handhaaf steeds die standpunt dat die salaris- en postestruktuur vir onderwysers in sy geheel hersien moet word. "n Verhoging van salarisse sonder dat daar aan hierdie vereiste voldoen is, sal geen bevredigende oplossing bied nie."

Bogenoemde standpunt vind verder weerklank in 'n verklaring van die T.O.¹⁾ wat lui dat die nuwe salarisse nie finaal aanvaar kan word nie vanweë verskillende anomalieë en ook aangesien die salarisstruktuur van onderwysers hoegenaamd nie hersien is nie.

Tot onlangs weer is 'n beskrywingspunt deur die T.O.²⁾ aan die Federale Raad van Onderwysersverenigings in Suid-Afrika voorgelê waar in gemeld word dat in die lig van die feit dat

-
- 1) Anon. Salarisverhogings 'n werklikheid. T.O.-nuusbrief, 31:2, Jan. 1971.
 - 2) Anon. Nuwe salarisstruktuur vir die onderwys is noodsaaklik. Mondstuk. Maandblad van die Transvaalse Onderwysersvereniging 3:5, Sept. 1972.

die salarisverhoging : in 1971 nie 'n finale oplossing vir die salarisprobleem van die onderwyser gebied het nie en met inagneming van die feit dat die lewensduurte aansienlik toegeneem het, moet die Minister van Nasionale Opvoeding versoek word om die onderwyser-salarisse dringend te hersien.

Hiermee word volstaan wat die salarisaspek t.o.v. die onderwysberoep betref as 'n bron van ontevredenheid by onderwysers in Suid-Afrika, met die erkenning dat dit by verre nie 'n volledige oorsig is van alles wat daaroor gesê en geskryf is nie. Die prominensie wat in die voorafgaande aantal paragrawe aan die salarisaspek as 'n statusdeterminant van die onderwyser en sy beroep verleen is, is bloot bedoel om 'n demonstrasie te gee van die prioriteit wat deur die onderwysers, by monde van hulle verenigings, die ouergemeenskap, asook sekere bekende opvoedkundiges, sosioloë en leiers in opvoedkundige en onderwyskringe aan die salarisaspek van die onderwyser se posisie en diensvoorwaardes toegeken word. Dit sou insgelyks seker ook enersyds 'n oorvereenvoudiging van die status van die onderwyser wees as sy salaris as synde 'n mede-bepaler

van sy status, verhef word tot die wese van sy status, so asof die blote regstelling van die salarisaspek die probleem in sy geheel sou oplos. Andersyds sou dit ook in stryd wees met die aanvanklike prinsipiële evaluering van die status en rol van die onderwyser, aangesien onderwys meer as maar net nog 'n beroep of nog 'n blote verdienste is en daar 'n wye reeks faktore is wat bydra tot die status van die onderwyser as die beoefenaar daarvan. Lieberman¹⁾ som hierdie probleem korrek op wanneer hy sê:

"It is undeniable that many people are willing to become teachers despite the fact that they could make more money in some other occupation. However, in a society which places a high value on monetary rewards, it is whistling in the dark to hope that teaching can become or remain a high status occupation while its financial rewards are low."

1) Lieberman. Education as a profession, p.470.

b. Mobiliteit en promosie¹⁾

Vrye beweging van plek tot plek, asook van een rang binne die professie tot 'n ander, verhoog die aantreklikheid van 'n professie. Indien baie onderwysers die professie verlaat, is dit duidelik dat die omstandighede onbevredigend en die status laag is. Volgens sommige leerlinge bied die onderwys in Suid-Afrika tans waarskynlik nie voldoende uitdagings, moontlikhede en vooruitsigte nie en tereg meld Skoolmeester²⁾ dat die dux-leerling dikwels, as hy gevra word of hy nie 'n onderwyser wil word nie, prontuit wil weet: "Maar Meneer, watter vooruitsigte en watter uitdagings is daar vir my vandag in die onderwys?"

c. Voorwaardes vir en prosedure van aanstelling

Algehele beroepsekuriteit, die openbare advertering van vakante poste en die vryheid

1) Hall e.a., op. cit., p.12.

2) Skoolmeester. Die goeie onderwyser, p.52.

van keuse t.o.v. die skool van aanstelling, is eweneens aantreklikhede sowel as aanduiers van status.¹⁾ Hall e.a.²⁾ meld dat ook die afwesigheid van godsdienstige en politieke toetse faktore is wat bydra tot die aantreklikheid van die beroep. Wat die onderwys in Suid-Afrika betref, vorm hierdie twee aspekte juis die belangrikste maatstawwe vir die bepaling van die onderwyser se status en kan daar nie vereenselwiging met die gedagte van die eliminerings daarvan gevind word nie. Kragtens die jongste onderwyswetgewing, soos reeds uiteengesit in die vorige hoofstuk, is die goedsdienstige en politieke status van die onderwyser belangrike voorwaardes, gesien in die lig van die Christelike en nasionale aard van die onderwys. Indien die onderwys Christelik moet wees, spreek dit vanself dat slegs Christelike onderwysers daaraan reg kan laat

1) Hall e.a., op. cit., p.12.

2) Ibid.

geskied.¹⁾

d. Keuring, werwing en opleiding²⁾

Hierdie drie faktore gaan hand aan hand, aangesien hulle voorwaardelik en mede-bepalend tot mekaar staan.

(1) Keuring

Die keuring van onderwysers moet uiteraard geskied ooreenkomstig die kenmerke van die goeie onderwyser ten einde te voldoen aan die norme vir die opvoeding en onderwys.³⁾ Wanneer die eise wat die hedendaagse veranderende en veranderende samelewing aan die onderwyser stel hiermee in berekening gebring word, word dit duidelik dat nie sonder meer maar enige persoon geskik is vir die onderwys nie. Dit geld nie slegs persoonlikheid, karakter, lewens- en wêreldbeskouing, integriteit, gods-

1) De Jong, op. cit., p.119.

2) Hall e.a., op. cit., p 13.

3) Kyk hfst. 4.

dienstigheid, patriotisme, waardigheid, begrip, liefde en geloof nie,¹⁾ dog ook verstand. Oor die verskoonbaarheid van liggaamlike beperkinge by aspirante val daar nog te redeneer, maar mense wat intellektueel benede peil is, behoort hulle beslis nie vir die onderwys aan te meld nie. En as hulle hulle aanmeld, behoort hulle nie toegelaat te word nie. Dit is vir die professie en die volk gebiedend noodsaaklik dat 'n bepaalde intellektuele standaard by die keuring van onderwysers gehandhaaf sal word. "Dat jy 'n doodgoeie of praktiese mens is, is nie genoegsaam kwalifikasie nie. Ons durf nie 'n onderwysersgeslag van dierbare dom mense kweek nie."²⁾

(2) Werwing

Keuring en werwing hang ten nouste saam en hou verband met die belangstelling in die onderwys en die tekort aan onderwysers. Van

1) Skoolmeester. Die goeie onderwyser, p.52.

2) Van Loggerenberg, op. cit., p.2-3.

der Walt¹⁾ meld in hierdie verband dat die onderwysers self die grootste persentasie onmoedigers en die geringste persentasie aanmoedigers van leerlinge is om onderwysers te word. Die grootste persentasie leerlinge wat nie onderwysers wil word nie, noem as rede dat hulle nie die res van hulle lewe aan roetine gebonde wil wees nie, terwyl die rede dat onderwysers onregverdig behandel word, tweede geplaas is. Hieruit kan afgelei word dat daar onderwysers is wat selfs teenoor leerlinge die rol van martelaar speel en hulle lot beklam. Sodanige optrede sal nie die status van die onderwys verhoog en begeesterde aspirante lok nie.

(a) Diensvoorwaardes

Dit spreek vanself dat die aantreklikheid aldan nie van die diensvoorwaardes van die onderwysberoep, soos trouens in die geval van enige beroep, 'n faktor is wat 'n ingrypende rol

1) Van der Walt. Die onderwyser as werwer van onderwysrekrute. Onderwysblad, 838:11-16, deel LXXIX, 1972.

speel by die werwing van aspirante. 'n Wye belangstelling maak werwing oorbodig en keuring noodsaaklik, dog wat die onderwys in Suid-Afrika vir die huidige betref, is werwing dringend en noodsaaklik, met die gevolg dat die klem nie so sterk op die keuring val nie.

In die T.O.-nuusbrief¹⁾ sê die voorsitter van die Transvaalse Onderwysersvereniging t.o.v. werwing: "Die diensvoorwaardes van die onderwyser moet onder die soeklig geplaas word om te bepaal of dit aanloklik is met die oog op rekrutering van onderwysstudente." Na aanleiding daarvan dat elke mens - ook die roepingsbewuste - sekuriteit in sy beroep verlang en al word dit aanvaar dat die onderwyser 'n roepingsbewuste mens is, gee dit nogtans geen sin daaraan om te beweer dat hy nie oor diensvoorwaardes mag praat nie, omdat hy "uit liefde vir die saak werk".²⁾

1) Du Toit. Soeklig op onderwyser. T.O.-nuusbrief, 23:1, 1970.

2) Ibid.

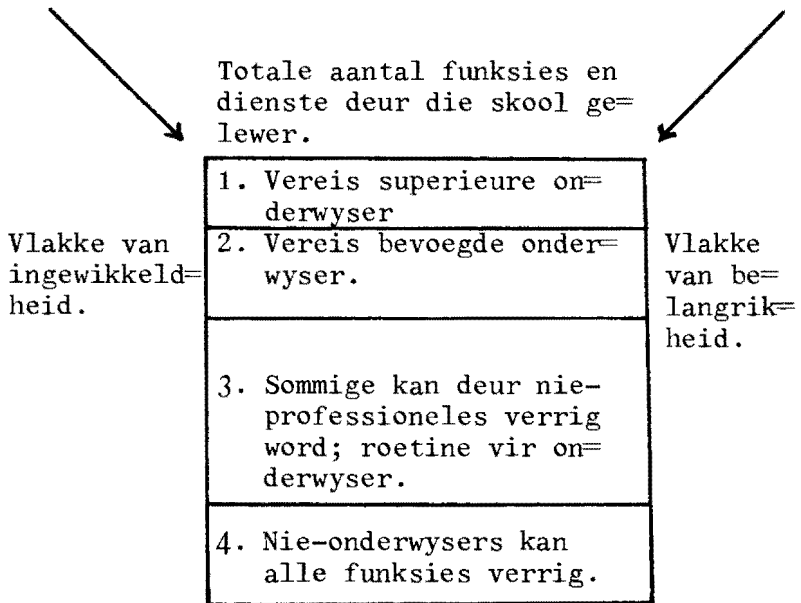
(b) Werksomstandighede

In 'n groot mate weerspieël die komplekse rol van die onderwyser en die gunstige klimaat wat dit skep vir rolkonflik¹⁾, 'n negatiewe element van sy werksomstandighede. 'n Duideliker omlýning van die onderwyser se rol, asook die wegdoening met sekere take en verpligtinge wat net so goed deur nie-onderwysers behartig kan word, kan positief bydra tot 'n verhoging van sy status en die veraangenaming van sy werksomstandighede. Daar is immers 'n verskil tussen werklike onderwys en onderwysverwante funksies, met 'n gepaardgaande verskil in belangrikheid en ingewikkeldheid. Daar kan soos volg tussen hierdie funksies gediferensieer word:

1) Kyk hfst. 3.

Figuur 4.

Differensiasie tussen die funksies wat deur 'n skool gelewer word¹⁾

1) Fig. verkry uit Anderson, op. cit., p.114.

Bostaande figuur kan soos volg verduidelik word:

Die eerste vlak behels funksies van so 'n ernstige aard dat dit selfs nie aan 'n onderwyser

ser van gemiddelde bevoegdheid toevertrou kan word nie.

Die tweede vlak bevat die funksies wat minder eisend is, dog nie aan onopgeleide persone toevertrou kan word nie, maar ook darem nie die dienste van 'n besonderse onderwyser vereis nie.

Die funksie deur die derde vlak voorgestel, is van so 'n aard dat dit vir 'n professioneel-opgeleide onderwyser 'n blote roetineaktiwiteit sal wees. In die mediese wêreld vergelyk dit met take soos die neem van bloeddruk, lees van termometers, toets van reflekse ens. wat nie noodwendig deur 'n opgeleide geneesheer behartig hoef te word nie, maar wel onder sy toesig deur 'n assistent of verpleegster uitgevoer kan word. Ook in die skool is daar baie sodanige funksies wat nie noodwendig onmiddellike aandag van die onderwyser self vra nie en deur assistente onder die toesig van 'n onderwyser afgehandel kan word. Dit verg bv. nie 'n opgeleide onderwyser om 'n rolprent te vertoon nie.

Die funksies in die vierde vlak verg geen bemoeiing deur 'n opgeleide onderwyser nie, bv.

Huishoudelike take

Die versorging van klaskamers, skryfborde, meubels, boeke, plante ens.

Klerklike werk

Die hou van registers, hantering en administrasie van skoolfonds en ander fondse, tik- en dupliseerwerk, die organisasie van verkopings, reëling van kermisse ens.

Toesighouding

Dit geld vir terreindiens, diens by die op- en afklimpekke by skoolbusse, kafeteria- en snoepwinkeldiens en - bestuur.

Onderrig-gerwante aktiwiteite

Die verspreiding van boeke en materiaal onder die personeel, organisering van uitstappies, die bestel van boeke en films en ander materiaal.

Alhoewel hierdie lys uiters onvolledig is, illustreer dit ten minste die verskynsel dat

onderwysers opgesaal is met 'n groot aantal take, pligte en verantwoordelikhede, wat 'n verkwisting van tyd en mannekrag meebring of ten minste inmeng met die uitvoering van pligte wat meer direkte verband hou met pligte verbonde aan die onderwyser se direkte en professionele opleiding.¹⁾

Hall e.a.²⁾ noem t.o.v. werksomstandighede dat ook nog sake soos:

= die algehele vryheid aan die kant van onderwysers vir afwesigheid van die skool wanneer hulle nie onderwys gee nie;

= lang periodes van betaalde verlof, bv. met die oog op studie en/of navorsing;

= 'n demokratiese of nie- outoritêre gesindheid aan die kant van skoolhoofde, vakop-sieners en inspekteurs, almal aanduiders is

1) Anderson, op. cit., p.115-116.

2) Hall e.a., op. cit., p.13.

van professionele status, sowel as voorwaardes vir werklike kreatiewe werk deur onderwysers.

Bostaande sake geld ook t.o.v. onderwys=toestande en werksomstandighede van die onderwysers in Suid-Afrika.

(3) Onderwysersopleiding en die status van onderwysers

Die geskiedenis van onderwysersopleiding in Suid-Afrika sedert 1910 toon hoedat daar voortdurend pogings aangewend is om dit op 'n hoër peil te bring, sodat dit ook onder "hoër onderwys" kan ressorteer. Dit is bv. bekend dat voor die totstandkoming van die Unie van Suid-Afrika, die toelatingsvereistes vir die opleiding van onderwysers benede die matriku=lasie-eksamen was.

Die verslag van die Kommissie van Onder=soek na die opleiding van onderwysers¹⁾ het in hierdie verband bevind dat:

1) Verslag van die kommissie van ondersoek na die opleiding van blanke persone as onderwysers, p.14-17.

Die behoefte aan en noodsaaklikheid van verandering hom in die geskiedenis geopenbaar het as 'n strewe na koördinering van die onderwys, na die selfstandigmaking van die profesie en na 'n verhoging van die aansien van die professie deur die skakeling met universiteite;

daar 'n gebrek bestaan aan 'n landswyse koördinering van onderwysersopleiding en die uitreiking van sertifikate. Daar bestaan 33 inrigtings wat onderwysers oplei, t.w. 9 ingelyfde universiteite, 16 onderwyskolleges onder vier verskillende provinsiale onderwysdepartemente, 4 semi-otonome tegniese kolleges en 4 ander inrigtings wat onder die Departement van Hoër Onderwys ressorteer;

daar allerlei verskille bestaan i.v.m. die omvang en inhoud van kursusse en probleme i.v.m. hulle gelykwaardigheid, wat skadelik is vir die profesie;

die oorwig van getuienis in die kommissie ten gunste was van nouer skakeling met die universiteite. As redes hiervoor, geld die volgende:

die verhoging van die status van die op=
leiding en dus van die aansien van die beroep;

verhoging van die kwaliteit van opleiding;

verstewiging van die akademiese aspek van
die opleiding;

nouer kontak met studente wat vir ander
professies studeer.

Te midde van al die tekortkominge in die
onderwys het die vraag - veral in die na-oor=
logse jare - ontstaan in hoeverre die bestaande
stelsel van opleiding van onderwysers met die
eise van die tyd tred hou en of vernuwing nie
noodsaaklik is nie. Onder hierdie besef is die
hele aangeleentheid in 1963 aan die Nasionale
Adviserende Onderwysraad opgedra.¹⁾

I.v.m. die opleiding van onderwysers ver=
der en die verband wat dit met die status van
die professie hou, meld De Jager²⁾ tereg dat

1) Verslag van die kommissie van ondersoek
na die opleiding van blanke persone as
onderwysers, p.16.

2) De Jager. 'n Kwessie van status. Onderwys=
blad, 838: deel LXXIX, 1972.

die onderwyser so graag die professionele man soos die geneesheer en die regsgeleerde beny, maar homself liever die vraag moet afvra of afgesien van vergoeding, aspekte soos die deeglikheid in opleiding, strenge keuring en hoë akademiese standaarde nie ook 'n belangrike rol speel nie. Die onderwyser steek volgens De Jager swak af as gekyk word na die onwetenskaplikheid en resepagtige voorskrifte wat tot onlangs nog aangebied is en vandag nog aangebied word. Hy gaan voort: "Die onderwyser verrig oneindig belangriker werk as bv. die chirurg of enige van die beroepe wat so gewild is. Hier kan ook soveel makliker permanente skade aangerig word...Hierdie 'wonde' genees soms nooit."¹⁾

Die voorafgaande het eventueel gekulmineer in die Wysigingswet op Nasionale Onderwysbeleid (Wet 73 van 1969)²⁾ waarvan artikel

1) De Jager, op. cit., p.10.

2) Nienaber. Opleiding aan dieselfde inrigting noodsaaklik. Onderwysblad, 841:17, deel LXXX, 1972.

2 bepaal: "Die opleiding van blanke persone as onderwysers vir sekondêre skole, kan slegs aan 'n universiteit verskaf word", terwyl artikel 3 van hierdie wet¹⁾ bepaal: "Die opleiding van blanke persone as onderwysers vir primêre en pre-primêre skole word aan 'n kollege of universiteit verskaf: Met dien verstande dat vanaf 'n datum wat die Minister bepaal, sodanige opleiding aan 'n kollege en 'n universiteit in noue samewerking met mekaar geskied."

Op die oomblik bestaan daar in onderwysgeleedere heelwat bedenkinge en besware teen hierdie wetgewing, aangesien dit o.a. die status van die onderwyskolleges en dosente aldaar raak en sommiges meen dat die verdeling van die opleiding nie wenslik is nie²⁾. Desnieteenstaande word ook allerweë aanvaar dat hierdie onderwyswet sal bydra tot die verhoging in die status van die onderwyser en sy professie.³⁾ Aangesien hierdie wetgewing pas aan

1) Nienaber, op. cit., p.17 & 21.

2) Ibid.; Potgieter. Gee onderwyskolleges die reg om voort te gaan. Onderwysblad, 841:17-27, deel LXXX, 1972; Rautenbach. Tot hiertoe en verder. Onderwysblad, 841:17-27, deel LXXX, 1972.

die begin van 1972 gedeeltelik geïmplementeer is en sekere probleme uiteraard nog uit die weg geruim sal word, word daar, met die uitsondering van een aspek, nie verder ingegaan op probleme van 'n tydelike en oorkomelike aard wat deur die wet geskep is nie. Hierdie aspek behels naamlik die anomalie tussen Wet 73 van 1969 hierbo genoem en Wet 39 van 1967, in die vorige hoofstuk bespreek en wat Christelike onderwys vereis.

Van Wyk¹⁾ wys o.a. op die volgende vraag wat hieruit na vore tree: "Hoe lei 'neutrale' universiteite en kolleges met 'neutrale' vakwetenskappe en 'n 'neutrale' opvoedkunde Christelike onderwysers vir die Christelike skool op?" en wys dan daarop "dat geldige waarborgelower sal moet word dat die onderwysersopleiding in dieselfde lyn met die eis van die wet vir die praktyk van die onderwys sal lê."

1) Van Wyk, op. cit., p.13.

Ook Van der Schijf¹⁾ wys daarop dat die universiteit nie deur die wet geraak word t.o.v. keuring nie en as outonome inrigtings met akademiese vryheidsdosente met 'n beskermende gewetensklousule, kan die afleiding gemaak word dat die onderwyser wat aan so 'n universiteit afstudeer, nie gebonde is aan die beginsels van die wet nie. Die wet eis daarom nou by implikasie dat die gees en rigting aan die universiteit waar onderwysers opgelei word, ook Christelik-nasionaal moet wees en kan en moet daar navraag gedoen word na die Christelik-nasionale lewens- en wêreldbeskouing van universiteitsdosente - 'n probleem wat buite die opset van hierdie navorsing val.

Die tekort aan onderwysers

Wat die tekort aan lede van 'n professie of beroep betref, kan dit enersyds 'n aanduiding wees van 'n te moeilike opleiding en te streng keuring. In so 'n geval dui die tekort eintlik op 'n hoë status. In die onderwys egter, is

1) Van der Schijf. Die onderwyser en wet nr. 73, 1969. Onderwysblad, 838:20, deel LXXIX, 1972.

die tekort nie toe te skryf aan hierdie faktore nie, dog eerstens aan 'n gebrek aan belangstelling by matrikulante, enkele aspekte ten opsigte waarvan reeds op gewys is, en tweedens weens 'n hoë diensverlatingsyfer.

In die eerste gedeelte van hierdie hoofstuk is reeds gewys op verskeie uitsprake in bostaande verband. Ter verdere beklemtoning van die erns van die tekort aan onderwysers en die kommer wat dit wek, asook oorsake waaraan dit toegeskryf kan word, word na die volgende artikels en be= rigte verwys:

Fölscher¹⁾ beweer dat toe die T.O. in 1969 'n reeks vergaderings gehou het om die nood in die onderwys aan die publiek te ver= duidelik, is dié stellinginname as alarmisties en propagandisties bestempel. Die gevolg is 'n tekort wat 'n krisis in die onderwys laat ont= staan het. Hy bepleit 'n verhoging van die status van die Direkteur van Onderwys tot ge= lykstaande met die van 'n sekretaris van 'n staats= departement en die losmaking van die onderwys

1) Fölscher. Onderwysers verlaat die loopgrawe. Die Transvaler, 34(48):9 kol. 6-8, 25 Nov. 1970.

van die Staatsdienskommissie en wys verder daarop dat die personeeltoewysing van 30 leerlinge per onderwyser in die laerskool van die swakste in die Westerse wêreld is.

In 'n berig in "Die Vaderland"¹⁾ word verwys na die bekendmaking deur die Administrateur van Transvaal dat aan die begin van 1971 daar 'n tekort van 1 000 onderwysers in Transvaal alleen sal wees en dat dié tekort stellig sal toeneem tot 5 600 aan die begin van 1975. Die indiensneming van getroude vroue kan die toestand egter heelwat verlig.

Verskeie berigte en artikels en briewe²⁾ waarin gewys word op die krisis in die onderwys in Suid-Afrika weens 'n nypende tekort aan

- 1) Anon. Admin. skets geweldig tekort aan onderwysers. Die Vaderland, XXXV (10380): 9 kol. 4-7, 17 Jun. 1970.
- 2) Anon. Skole kom klaar met minder onderwysers. Die Transvaler, 33(225): 9 kol. 1-3, 24 Jun. 1970; Anon. Tekort in onderwys in 1971 ernstiger. Die Transvaler, 34 (75): 3 kol. 1, 29 Des. 1970; Anon. Die onderwysers tekort raak nou ernstig. Die Vaderland, XXXV(10436): 3 kol. 5-8, 13 Aug. 1970.

onderwysers, het verder nog gedurende die afgelope aantal jare van tyd tot tyd in verskillende publikasies verskyn. 'n Volledige weergawe of selfs oorsig hiervan, sou etlike bladsye in beslag neem. Daar word dus volstaan met die opmerking dat onder die belangrikste redes wat genoem word, ressorteer eerstens die omvang van die verlies aan personeel wat die onderwys verruil vir 'n ander beroep en tweedens die vulling van vakante poste deur tydelike persone.

'n Belangrike aspek van die onderwysersterste kort in Suid-Afrika is die verskynsel dat al minder mans tot die onderwysberoep toetree, terwyl al meer en meer mans die beroep verlaat. Hierdie verskynsel is 'n ingrypende faktor m.b.t. die veranderde status van die onderwyser en tewens 'n belangrike obstruksie in die weg van die professionalisering van die onderwys in die algemeen.¹⁾ Die redes waarom 'n oorwig dames in die professie 'n daling in aansien van die professie tot gevolg het, is hoofsaaklik van

1) Stinnet, op. cit., p.38.

n biologiese aard en is nie gegrond op minderwaardige vermoëns van die vrou nie. Dit hang naamlik saam met die gesinspligte van die vrou, in die geval van ongetroude vroue die moontlikheid dat hulle sal trou, moontlike swangerskap en die verplasing van die man. Hierdie faktore gee aan die onderwysdiens van die vrou 'n tydelike karakter. Die aanstelling van getroude vroue in permanente hoedanigheid het weliswaar die tekort aan onderwyseresse uitgewis, dog nie die tekort aan onderwysers nie en het eerder bygedra tot die huidige groter oorwig van dames in die onderwysberoep. Die onderwys het in werklikheid verskuif van 'n mans- na 'n damesprofessie. Gedurende Maart 1970 was die posisie in Transvaal bv. soos volg:¹⁾

Mans: 6 496

Dames: 10 971, waarvan ongeveer 7 500 getroude dames was.

1) Murfin. Die onderwyseres in die jare 70. Onderwysblad, 836:149, deel LXXVIII, 1971.

'n Ontleding van die verhouding tussen mans en dames in die onderwys in die hele Suid-Afrika, en Suidwes-Afrika gedurende 1968, bring die volgende aan die lig:¹⁾

Laerskole word 27% deur mans en 73% deur dames beman;

Hoërskole word 53% deur mans en 47% deur dames beman.

Aangesien dit in hierdie verhandeling gaan om die status van die onderwyser, word daar nie ingegaan op die verreikende opvoedkundige en sielkundige implikasies wat hierdie verskynsel meebring vir die kind in die algemeen en die seun in die besonder, in 'n tydperk en wêreld waarin die vader ook reeds tuis 'n groot deel van sy gesag kwyd is nie.

Wat die belangstelling van ouers betref t.o.v. die onderwys as loopbaan vir hulle kin=

1) Hitchcock. Die tekort aan mans in die onderwys. Onderwysblad, 826:9 - 10, deel LXXVI, 1969.

ders, onthul Marais¹⁾ die volgende n.a.v. vrae gestel aan 'n steekproef bestaande uit 250 persone:

Wat 'n intelligente seun betref, het 11% die onderwys gekies; 31% die geneeskunde en 8% 'n ambag.

Wat 'n intelligente dogter betref, het 56% die onderwys gekies; 10% snelskriftiksters; 9% verpleging en 3% mannekynwerk.

Op die vraag watter loopbaan aan 'n man die hoogste status bied, het 2% die onderwys genoem; 39% die regte; 35% die geneeskunde en 3% die ambag.

Op die vraag watter beroep as die beste besoldigde beskou word, het 2% die onderwys genoem, 2% die masjinis, 24% die dokter en 23% die regsgeleerde.

1) Marais. Die status van die onderwyser. Onderwysblad, 826:35-49, deel LXXVI, 1969.

Op die vraag watter beroep as die swakste besoldigde beskou word, het 44% die onderwys genoem, $\frac{1}{2}$ % die ingenieur; 1% die dokter en 29% die masjinis.

Op die vraag vir watter beroep 'n persoon die hoogste intelligensie nodig het, is die onderwys laaste geplaas (6%); artitektuur: 20%; regte: 27%; ingenieurswese: 29%; medisyne; 31%. In vergelyking met dieselfde reeks professies is aan die onderwys die eerste plek toegeken op die vraag watter beroep die laagste intelligensie verg.

Haasbroek¹⁾ bevind dat by die beoordeling van die redes waarom st. 10-seunsleerlinge nie onderwysers wil word nie, die volgende drie redes die belangrikste is:

= stel net nie in die onderwys as beroep belang nie: 74,2%;

1) Haasbroek. Die belangstelling van st.10 leerlinge in die onderwys as beroep in in die Republiek van Suid-Afrika en in Suidwes-Afrika, p.110-111.

= salaris van die onderwyser is te swak:
61,4%;

= wil nie die res van my lewe die skool=
klok hoor nie; 55,1%. Wat die meisies betref,
het slegs 40,9% die salaris as rede genoem
waarom hulle nie in die onderwys as 'n beroep
belang stel nie.

Dit wil dus uit die voorgaande uiteenset=
ting voorkom asof die onderwysberoep veral
nie daarin slaag om voldoende belangstelling
by mans te lok nie en dat dit die status van
die beroep nadelig tref.

Wetenskaplike¹⁾ pleit in bostaande verband
vir 'n wetenskaplike ondersoek na die vervrou=
liking van die onderwysberoep n.a.v. statistiek
wat daarop dui dat daar in 1970 slegs 37,2%
mans in die onderwysberoep was en dat die Pre=
toriasse Onderwyskollege bv. in 1972 met 2 332
dames teenoor 677 mans begin het. Hy wys voorts
daarop dat daar gesoek moet word na die redes
waarom seuns nie in die onderwys belang stel
nie, terwyl die toenemende gepraat oor die

1) Wetenskaplike. Meer vroue in die onderwys=
beroep - wetenskaplike ondersoek? Mond=
stuk. Maandblad van die Transvaalse Onder=
wysersvereniging, 6:8, 1972.

gelykshakeling van salarisse vir mans en dames in die onderwys, stellig daartoe aanleiding kan gee dat dames in nog groter getalle sal belang stel in die onderwys as 'n beroep met die gevolglike afskrikking van mans wat nie verkies dat 'n dame moontlik sy baas kan word nie.

f. Professionaliteit

'n Aktuele vraag wat hom dikwels op die voorgrond dring en wat ten nouste saamhang met die status van die onderwysberoep in die algemeen en derhalwe ook met die status van die onderwyser in die besonder, is of die onderwys in Suid-Afrika tans as 'n professie beskou kan word. Ten einde hieroor duidelikheid te kry, is dit vooraf nodig om die kenmerke van 'n professie te bepaal en dan die onderwys aan daardie kenmerke te toets.

(1) Kenmerke van 'n professie

Stinnet¹⁾ meld tereg dat daar baie kategorieë van die kenmerke van 'n professie reeds

1) Stinnet, op. cit., p.9.

opgestel is, en noem dan die volgende kategorie:

- * "A profession involves activities essentially intellectual.
- * A profession commands a body of specialized knowledge.
- * A profession requires extended professional preparation.
- * A profession demands continuous in-service growth.
- * A profession affords a life career and permanent membership.
- * A profession sets up its own standards.
- * A profession exalts service above personal gain.
- * A profession has a strong, closely knit, professional organization."

In aanvulling hierby meld Maher¹⁾ die volgende:

1) Maher. Teacher professionalism - myth or reality? The Transvaal educational news, 3:8, 1971. P.

- * "Freedom and responsibility;
- * Excellent working conditions;
- * Teacher involvement."

Die Gekonsolideerde Verslag van die Nasionale Adviserende Onderwysraad oor die onderwyser¹⁾ verstrek in aansluiting hierby die volgende kenmerke van 'n professie:

- * Die outonomie waaroor die professie beskik om sy eie sake te reël;
- * 'n sterk verenigde beroepsverband tussen die beoefenaars;
- * die lede van die professie is gewoonlik persone met 'n hoë graad van roepingsbewustheid, wat 'n unieke diens lewer;
- * 'n professie word gekenmerk deur bedrywighede wat hoofsaaklik intellektueel van aard is en 'n hoë peil van verstandelike ontwikkeling vereis;
- * die besoldiging en diensvoorwaardes van die lede van 'n professie is gewoonlik sodanig dat

1) Gekonsolideerde verslag van die Nasionale Adviserende Onderwysraad oor die onderwyser, p.9-11.

hulle 'n gegoede posisie en 'n hoë aansien in die samelewing geniet. Ten slotte word dan gemeld: "Ondanks die feit dat die onderwysberoe= roep miskien nie altyd en ten opsigte van alle implikasies aan die gestelde vereistes voldoen nie, gaan die Nasionale Adviserende Onderwys= raad tog uit van die standpunt dat dit as 'n professie gesien behoort te word."

T.o.v. professionaliteit meld Marais¹⁾ tereg dat as daar iets is wat aan 'n professie status gee, is dit om so deeglik en gespesia= liseerd geskool te wees dat die taak wat hy verrig, deur niemand anders verrig kan word nie.

In die Onderwysblad²⁾ verstrek Potgieter die volgende kenmerke van 'n professie:

* die diens moet uniek, definitief en nood= saaklik wees;

-
- 1) Marais. Die status van die onderwyser, p. 39.
 2) Potgieter. Die onderwysberoep 'n professie? Onderwysblad vir Christelike en nasionale opvoeding. Driekwarteeufees-gedenkuitgawe, 825:279-285, deel LXXV, Okt. 1968.

* in die uitvoering van hierdie diens is intellektuele tegnieke en dus ook besondere intellektuele vermoëns 'n noodsaaklikheid;

* 'n lang tydperk van gespesialiseerde opleiding word vir 'n professie vereis;

* die individu in die professie, sowel as die groep, moet redelik outonoom wees:

* elke lid van 'n professie aanvaar breë persoonlike verantwoordelikheid vir sy oordele en dade binne die omvang van die outonomie;

* die klem moet op die diens wat gelewer word val en nie op die ekonomiese gewin wat d.m.v. die diens bekom kan word nie;

* die organisasie moet komprehensief selfregerend wees, d.w.s. die leek moenie seggenskap hê in die bepaling van wie die professie mag beoefen nie, maar die professie moet dit self bepaal;

* 'n etiese kode moet geïmplimenteer wees.

(2) Is die onderwys in Suid-Afrika 'n professie?

Uit die bostaande uiteensetting blyk 'n redelike mate van algemene eenstemmigheid t.o.v. die kenmerke van 'n professie. Wanneer die

onderwys in Suid-Afrika aan hierdie vereistes getoets word, blyk die volgende:

As die onderwys vandag oorstroom word deur minder begaafde mense, dan is dit nie 'n aanklag teen die onderwysprofessie nie, maar 'n aanklag wat teen die staat en sommige provinsiale re=gerings gerig moet word, aangesien die profes=sie nie selfregerend is nie en as salarisse en diensvoorwaardes nie met ander beroepe goed vergelyk nie, as jong, gebore onderwysers met trane in hulle oë die onderwys verlaat om el=ders te gaan werk omdat hulle nie 'n lewe kan maak as onderwysers nie, dan is dit vroom praat=jies om te sê die onderwysers lewer die belang=rikste diens en is dit 'n aanklag teen die staat en sal dit 'n aanklag teen die staat bly.¹⁾

Wanneer na sekere van die genoemde vereis=tes gekyk word, word tekortkomings in die onder=wys ondervind wat die strewe na professionele

1) Potgieter. Die onderwysberoep 'n professie?, p. 282.

status ernstig pootjie.

Skoolmeester¹⁾ meld in bostaande verband dat die onderwys in Suid-Afrika in hierdie opsig o.a.

- * bloedmin seggenskap het oor wie tot sy gelede toegelaat sal word;
- * bloedmin regstreekse seggenskap oor opleidings- en kwalifikasievereistes vir aspirantlede van die beroep het;
- * geen seggenskap het oor tugtiging of skorsing van lede wat aan professionele wangedrag skuldig is nie;
- * geensins outonoom is nie, aangesien almal en nog wie die reg het om aangematig vir die onderwyser voor te skryf;
- * geen regstreekse seggenskap het in die bepaling van watter beloning sy lede vir hulle professionele dienste sal ontvang nie en hom moet wend tot vernederende vertoë, protes en agitاسie.

1) Skoolmeester. Gee die onderwysers 'selfregering'. Die Huisgenoot, 2614:83, Mei 1972.

Dit is nie nodig om die volledige lys van Skoolmeester te herhaal nie, aangesien voldoende afleidings uit hierdie lys gemaak kan word.

Dit is na aanleiding van die bostaande, dat dit in Woord en Daad¹⁾ onomwonde gestel word: "Dit het tyd geword dat prontuit verklaar word dat die onderwys in Suid-Afrika geen profesie is nie." Daar word voorts op gewys dat selfs die organisasies van onderwysers in Suid-Afrika alleen adviserend is en geen statutêre liggame is nie. Die staat het te veel seggenskap in die onderwys, terwyl die ouers te min direkte seggenskap het, so ook die onderwysers self. Afgesien van die totstandkoming van die Nasionale Onderwysraad wat die Minister moet adviseer, is dit so duidelik soos daglig dat daarmee die onderwys steeds die status van 'n profesie ontsê word en dat dit as 'n semi-staatsdiensberoep gekwalifiseer moet word.

1) Anon. Maak tog van die onderwys 'n profesie. Woord en Daad. Calvinistiese maandblad, 119:13 -14, 1972.

(3) Onderwysersraad

Bingle¹⁾ bepleit die instelling van 'n Onderwysersraad as die eweknie vir bv. die Mediese Raad en wat aan die onderwysberoep selfbeskikingsreg sal verleen. Ook in die Gekonsolideerde Verslag van die Nasionale Adviserende Onderwysraad oor die onderwyser²⁾, is die volgende vervat:

"Soos blyk uit 'n ondersoek na die gesindheid van onderwysers teenoor die onderwys, voel onderwysers in die algemeen dat die betrokke owerhede die status van die professie kan verhoog deur die instelling van 'n onderwysers- of registrasieraad wat die toestand kan verbeter as so 'n raad bv. met dieselfde outoriteit en funksies beklee word as die Geneeskundige Raad."

Woord en Daad³⁾ verklaar dat 'n professie 'n statutêre raad of liggaam veronderstel wat die

-
- 1) Bingle. Die status van die onderwyser, p. 547-548.
 - 2) Gekonsolideerde verslag van die nasionale adviserende onderwysraad oor die onderwyser, p.13.
 - 3) Anon., Maak tog van die onderwys 'n profesie, p.13.

standaarde van opleiding vasstel; toelating beheer tot die professie en kodes vir gedrag vasstel.

Dat daar vordering met die instelling van sodanige raad gemaak is, blyk uit 'n onlangse be=rig¹⁾ waarin die voorsitter van die Transvaalse Onderwysersvereniging soos volg aangehaal word:

"Hoewel die raad nog geen werklikheid is nie en 'n finale beslissing nog by die Minister van Nasionale Opvoeding berus, word tog ge=hoop dat dit in die nabye toekoms deur wetge=wing ingestel gaan word," en dat die raad met betekenisvolle magte bekleed sal moet word, wat 'n besondere verantwoordelikheid van die onderwysers en die onderwysersverenigings sal verg, aangesien daar nog nooit voorheen 'n duideliker bevestiging was van die vertrouwe wat in die onderwyser en die onderwysberoep gestel is nie.

1) Anon. Onderwysers kry dalk eie raad. Die Transvaler, 35(297):2 kol. 2-4, 16 Sept. 1972.

Dat daar egter ook probleme sal wees met die instelling van sodanige raad, val nie te betwyfel nie. Die voorsitter van die Nasionale Onderwysraad¹⁾ word in hierdie opsig soos volg aangehaal:

"So 'n raad sal egter vir die onderwysberoep werklik die moeite werd moet wees. Hy sal betekenisvolle magte moet hê. Dit sal register moet hou van alle onderwysers, sal kriteria moet vaslê vir die opleiding van die onderwysers, die bepalinge van diensvoorwaardes en tugmaatreëls. Om hierdie magte aan die raad te gee, sal egter probleme gee, want die onderwysowerhede sal darem ook nog seggenskap wil hê." Dit wil dus voorkom asof Woord en Daad²⁾ se resep die enigste gaan wees vir die oorbrugging van hierdie probleem:

"Het die tyd nie aangebreek dat Calvinis=te hulle stem laat hoor teen die verstaatliking van ons onderwys nie om positief die pleit te voer vir die erkenning van die onderwys

- 1) Anon. Onderwysersraad. Prof. Thom sê dis nodig, maar moenie haastig wees. Die Transvaler, 35(293): 2 kol. 1-2, 9 Sept. 1972.
- 2) Anon. Maak tog van die onderwys 'n professie, p. 13.

as 'n professie? En moet ons nie vra dat ons opvoedkundiges werk aan die statute van 'n eie professionele raad nie? Moet ons nie begin met die opstel van die eie etiese kodes van die onderwysprofessie nie?"

V. Die veranderde status van die onderwyser

In der waarheid is in die loop van hierdie hoofstuk gewys op die faktore wat bygedra het tot die afname in die agting vir die onderwyser en sy beroep.

Bingle¹⁾ wys tereg daarop dat die duidelikste afname in agting sedert die Tweede Wêreldoorlog ingetree het en dat dit voorwaar nie 'n verskynsel is wat op simplistiese wyse verklaar kan word nie. Hy noem vervolgens etlike faktore wat verantwoordelik was vir hierdie verandering:

A. Sommige onderwysers se houding teenoor die beroep wat deurwerk na die leerlinge en die gemeenskap. In die eerste afdeling van hierdie hoofstuk is na die onprofessionele optrede

1) Bingle. Die status van die onderwyser, p.545.

deur onderwysers verwys.

B. Die onttrekking van knap mense aan hierdie beroep deurdag meer professies vir die Afrikaner toeganklik geword het. In Hoofstuk 4 is gewys op die verstedelikingsproses wat meegebring het dat die platteland sy isolement deurbreek het. Die platteland het in kontak en interaksie met die stedelike milieu gekom met sy ryke verskeidenheid beroepe en professies. Dit is trouens vandag nog so dat vele beroepe die onderwys as rekruteringsveld gebruik.

C. Die Engelssprekende wat hierdie beroep nie wil beoefen nie. Die redes hiervoor verg sekerlik 'n diepgaande ondersoek, dog dat dit wel so is, spreek duidelik uit die volgende erkenning: "God help English-medium education if all Afrikaners were flushed out from our schools."¹⁾

1) Anon. Talking point....The Transvaal educational news. Official organ of the Transvaal Teachers' Association, 5:6, vol. LXVIII, 1971.

D. Beter salarisse elders. Hierdie knelpunt in die onderwys in Suid-Afrika is in hierdie hoofstuk breedvoerig toegelig.

E. Die algemene gees om te vra na beter voordele as na diensbaarheid - 'n ander waardebegrip dus. Die gees van materialisme wat sedert die Tweede Wêreldoorlog oor die ganse wêreld vaardig geword het, het helaas ook Suid-Afrika en ook die onderwys in Suid-Afrika nie ontsien nie.

F. Diensvoorwaardes en diensomstandighede in die onderwys. Ook wat hierdie aangeleenthede betref, is in die voorafgaande paragrawe gewys op die uitwerking wat dit het op die status en aansien van die onderwysprofessie en dat 'n verbetering daarin noodsaaklik is ten einde ook die onderwysberoep aantrekliker te maak - veral vir die man.

Tot hier wat die faktore betref wat deur Bingle genoem word. Etlike ander faktore wat eweneens noodwendig 'n rol gespeel het en steeds speel t.o.v. die verlaagde aansien van die onderwysberoep, sonder aanspraak op volledigheid, is o.a.:

G. Die geweldige uitbreidingskoers in die onderwys, wat noodwendig meegebring het dat 'n voortdurende onderwyserstekort aanleiding gegee het tot die insluiting van minder goed gekwalifiseerde persone.¹⁾ Ook in Suid-Afrika is op 'n stadium sogenaamde "kitskursusse" ingestel wat bv. persone binne twee jaar na matriek laat kwalifiseer het. Ook relatief kort na-uurse kursusse is op 'n stadium ingestel om in die personeelbehoefte van skole te voorsien.

H. Banks²⁾ noem spesifiek die toenemende toetrede van dames tot die professie. In Suid-Afrika, net soos in die Verenigde State van Amerika is die onderwys besig om teen 'n redelike tempo te vervroulik. In die Verenigde State van Amerika het hierdie verskynsel die status van die professie reeds in so 'n mate aangetas dat dames selfs dikwels ongeneë is om met 'n man te trou wat die onderwys sy lewenstaak gemaak het. Dit sal 'n droewe en kwade dag wees indien die toestand in Suid-Afrika

1) Banks, op. cit., p.143.

2) Ibid., p.145.

reeds so ver gevorder is. Die onderwys is natuurlik 'n gesogte beroep vir dames, aangesien hulle na hulle troue daarna kan terugkeer. Baie dames sien dit egter as 'n tydelike verdienste eerder as 'n loopbaan en dit berokken skade aan die beroep.

I. Die omvang van die onderwysberoep, d.w.s. die groot aantal onderwysers in vergelyking met ander professies, bring mee dat die onderwys nie oor 'n kompeterende status beskik nie, bv. a.g.v. die groter uitgawe t.o.v. salaris.

J. Die gevestigde opvatting dat die onderwyser nie veel meer as die kinders vir wie hy skoolhou, hoef te weet nie, soos dit trouens vroeër in die geskiedenis wel was en toe persone met selfs 'n twyfelagtige verlede soos gedroste matrose onderwys gegee het, vind by baie mense nog sterk inslag.¹⁾ Hierby moet in gedagte gehou word dat in die vroeër jare slegs primêre en elementêre onderrig gegee is wat hoegenaamd nie vergelyk kan word met die

1) Stinnet, op. cit., p.38.

gespesialiseerde wyse van onderrig, onderwys en opvoeding wat vandag van die onderwyser ge=verg word nie.

K. Die noodsaaklike opleiding kan op staat= koste verkry word en gevolglik was rekrute vir baie jare afkomstig uit die geleedere van klein boere en die minder gegoedes.¹⁾ Hieruit het die gedagte gegroei dat net hulle wat nie kan bekostig om ander opleiding te ontvang nie, onderwysers word.

L. In die landelike fase van ons geskiedenis het die onderwyser as "geleerde" baie aansien onder die ongeleerde plattelandse bevolking geniet en was hy in baie opsigte die geëerde leier van sy gemeenskap. Alhoewel dit vandag in 'n mate op die platteland steeds die geval is, het die stedelike atmosfeer egter ook na die platteland uitgebrei²⁾ en vandag is die plattelandse bevolking ook nie meer so onge=leerd en afgesonderd nie. Die onderwyser het

1) Hall e.a., op. cit., p.27; Edgar, op. cit., p.86.

2) Kyk hfst. 4.

in toenemende mate sy troon moes afstaan aan meer geleerde professies wat stelselmatig op die voorgrond begin tree het.

M. By die bostaande sluit die feit aan dat die onderwyser nie soos in die geval van die geneesheer of regsgeleerde op 'n dramatiese oomblik in 'n krisisuur die lewe van die man op straat binnetree en deur sy blote teenwoordigheid reeds groot verligting bring en aldus die bewondering afdwing nie. Hoe goed die onderwyser ookal opgelei is, is dit nie in die krisisuur wat hy optree nie. Hy is die man wat in stilte op die agtergrond sy taak verrig en vir die toevallige waarnemer is die vrug van sy arbeid geensins skouspelagtig nie.¹⁾

N. Indien die toenemende belangrikheid van die werk van die onderwyser in 'n veranderende wêreld geëvalueer word, soos in die vorige hoofstuk uiteengesit is, val dit te betwyfel of die erkenning wat hy ontvang by wyse van

1) Marais. Die status van die onderwyser, p.39.

agting vir sy rolspel, geldelike vergoeding, asook die gesag waarmee hy bekleed word, met die verandering tred gehou het. Banks¹⁾ stel dit soos volg: "On the other hand, the teaching profession also suffers, as Bryan Wilson has pointed out, from the high level of diffuseness of the teaching role."

0. Die houding, gesindheid en optrede van die onderwysers self binne die onderwysberoep sowel as daarbuite, dra dikwels veel by tot die verlagings in die status van die beroep in die algemeen. Alhoewel daar oor hierdie aspek uitgewy is in die eerste afdeling van hierdie hoofstuk, meld Hugget & Stinnett²⁾. bv. dat kontrakbreuk deur onderwysers, prosedures wat gevolg word by bedankings, praatjiesmakery oor leerlinge en ouers - ook en veral wat vertroulike aangeleenthede betref - prosedures wat gevolg word t.o.v. klagtes en vertoë en die beoefening van sekere byverdiensleses wat nie pas by die status van die onderwyser en sy professie nie, groot skade aan die onderwysberoep

1) Banks, op. cit., p.147.

2) Hugget & Stinnett. Professional problems of teachers, p.254-269.

berokken t.o.v. die algemene aansien daarvan.

P. n Laaste, dog uiters belangrike saak wat as die resultaat van verandering in die moderne tyd op die voorgrond tree en n veeleisende uitdaging aan die onderwyser stel, is die algemene neiging tot permissiwiteit wat hom manifesteer in ongedissiplineerdheid, ongehoorsaamheid en gesagsverwerping deur kinders. Dit raak die posisie van die onderwyser ingrypend as gesagshandhawer, aangesien gesagshandhawing n onbetwisbare voorwaarde vir suksesvolle opvoeding en onderwys is. In hierdie verband laat Hendricks¹⁾ hom soos volg uit:

"Remember that the goal of obedience is not outward conformity - it is inward conviction... help the child to evaluate his disobedience young people need to have someone to believe in them.... remember that discipline is a long-range programme we need

1) Hendricks. Principles in discipline. Christian education. The official organ of the Christian education movement, 2:20, 1970.

to see children as something other than problems children grow and mature by decision-making." Die veeleisendheid van die onderwyser se taak spreek duidelik vir sigself hieruit. Richards¹⁾ vat die toenemende belangrikheid van die onderwyser in hierdie era van permissiwiteit soos volg raak saam:

"...as more and more things to hang on to, things to look up to, things to respect were fading away, the importance of the teacher, instead of waning, is actually increasing because it is undoubtedly to him or to her that many people are going to turn for leadership and security. 'Willy-nilly you will find yourselves on little pedestals and it is up to you^{to} be worthy of them.'"

1) Richards aangehaal deur Schroder. The importance of the teacher in a world of revolt. Christian education. The official organ of the Christian education movement, 2:18, 1970.

VI. Samevatting

In die inleiding van hierdie hoofstuk is die belangrikste aspekte en fasette van die status of aansien van die blanke onderwyser in Suid-Afrika toegelig.

Eerstens is 'n omlýning en kwalifisering van die begrip "status" in algemene sin gegee as synde 'n gestratifiseerde posisie van 'n persoon in die samelewing, soos bepaal deur verskillende determinante en is kortliks onderskei tussen die verskillende soorte statusse van 'n persoon, waaruit die beroepstatus geblyk het die belangrikste determinant van die algemene sosiale status van die individu te wees.

Vervolgens is onderskei tussen die individuele of persoonlike status van die onderwyser en sy beroepstatus, waaruit dit duidelik is dat daar 'n baie noue verband bestaan tussen die status van die onderwyser as individu of persoon in die samelewing en sy professionele status. Die onderwyser kan egter persoonlik, afhangende van sekere determinerende faktore 'n hoër of laer status geniet as sy professie

Wat die aansien of status van die onderwysberoep in die algemeen betref, het aan die lig gekom dat daar heelwat meewerkende faktore is. Onder hierdie faktore beklee geldelike vergoeding of salaris 'n prominente plek en is dit tewens aan die hand van verskeie populêre sowel as objektiewe en gesaghebbende wetenskaplike uitsprake toegelig, wat aan die lig gebring het dat die salaris van die onderwyser as beoefenaar van die moeder-professie ongunstig vergelyk met ander professies.

Ander belangrike faktore t.o.v. die status van die onderwysberoep, is werksomstandighede en diensvoorwaardes wat daarop dui dat daar te veel tydrowende en beuselagtige funksies en takies is wat met die rol van die onderwyser geïdentifiseer word, dog in werklikheid nie veel te make het met sy professionele werk nie en wat net sowel deur die publiek of ouers verrig kan word.

Genoemde en nog ander faktore gee aanleiding tot die vervrouliking van die onderwysberoep in Suid-Afrika met verreikende implikasies betreffende die status en aansien van die professie, soos byvoorbeeld dat dit a.g.v.

die vervrouliking nog minder aanloklik as 'n beroep vir die man, word.

Een van die belangrikste aspekte wat ter sprake gekom het by die evaluering van die status van die onderwyser, is die vraag of die onderwys in Suid-Afrika tans wel 'n professie is. Die slotsom waartoe geraak is, is dat die onderwys nie 'n professie in die ware sin van die woord is nie en dat die tyd ryp geword het vir die totstandkoming van 'n professionele onderwysersraad of registrasie- of beroepsraad wat die ekwivalent van bv. die Mediese Raad moet wees en wat moet dien as 'n teenvoeter vir die verstaatliking van die onderwys deur die toekennung van groter outonomie aan die professie.

Ten slotte is by wyse van samevatting gewys op sekere faktore wat bygedra het tot die veranderde opvatting van die blanke onderwyser in Suid-Afrika en dit wil voorkom asof die onderwys in die hele Westerse wêreld met korresponderende probleme te kampe het.